

A zoonózisok és a rituális húsfogyasztás

1. Bevezető

E sorok írásakor már másfél éve tartja sakkhelyzetben a világot a Covid-19 vírus. Óriási pusztítást végzett és végez ma is. Több mint 153 millió fertőzött van világszerte és több mint hárommillió áldozat, és ki tudja hány olyan gyógyult, akiknél valami visszamaradt a kór szövődményeiből.

Ráadásul a kormányok rendre rosszul kezelik a helyzetet, ugyanis vallási és állami ünnepek alkalmával, vagy egy jó trend beindulásakor enyhítenek az intézkedéseken, és ilyenkor rendre fellángol a fertőzés, és gyorsabban terjed. Ez azért is felelőtlen, mert minél több a fertőzött annál nagyobb az esélye a vírus mutációjának, amelyek esetleg veszélyesebbek is lehetnek. A vírus természeténél fogva egy-egy enyhítés gyakorlatilag meghívás a gyorsabb, nagyobb terjedésre.

Mégis ebben a tanulmányban nem ezeket a hullámokat fogjuk követni, hanem a fertőzés kialakulásáról, és annak lehetőségéről fogunk nagyon röviden értekezni. Olyan röviden ahogy egy történész egy alapvetően orvosi témához hozzászólhat.

2. A zoonózisok

Az emberiség történetét végig kísérik a zoonózisok. A kifejezés azt jelenti, hogy a betegség az egyik fajról a másikra terjed. Tehát az egyik állatfajról a másikra, vagy emberről állatra, ill. állatról állatra terjed a betegség. A kulcsszó az, hogy a betegséget okozó mikroba az egyik fajról a másikra „ugrik”. Az ember ebben az esetben legyen bármilyen civilizált is biológiailag állatnak tekinthető, hiszen olyan nagy a hasonlóság biológiai értelemben. Másrészt pedig csak az ember tudja felismerni az összefüggéseket, és azonosítani egy betegséget, még akkor is, ha egy zoonózisról van szó.

* Dr. Mészáros Zoltán, történelemtanár, levéltáros, Szabadkai Történelmi Levéltár

„Egy járvány elterjedéséhez három feltétel szükséges: a fertőző forrás, a kórokozó terjedését lehetővé tevő környezeti tényezők és körülmények, valamint az adott fertőző megbetegedéssel szemben fogékony szervezet.”¹

A világtörténelem legnagyobb zoonózisa az 1347-49² között dúló bubópestis volt (noha azt bacillus okozta nem vírus). Ebben az esetben a kórt a patkányok hordozták, és a bolhák terjesztették. Valószínű, hogy a különböző himlőket a marhaféléktől kaptuk, amikor azok háziasítása megtörtént. Az első vakcinát is egy beteg szarvasmarha (latinul: vacca a már borjadzott nőstény) testnedvének felhasználásával készítették. Edward Jennert a tehénhimlő váladékával immunizált a feketehimlő ellen egy fiatal fiút, James Phippst. Egyébként a környék parasztjai tudták, hogy aki átesik a tehénhimlőn nem kapja el a feketehimlőt.

A Covid-19 esetében is eredetileg egy zoonózisról volt szó. Ennek forrása egy denevérfaj volt, amelyek életformájuk miatt egyéb bakteriális és vírusfertőzések hordozói is. Nem tudni pontosan, hogy milyen állat volt a közvetítő, de sokan a tobzoskára gyanakodnak, amelyet be lehetett szerezni Vuhan kínai tartományban, és amely érintkezésben volt egy vírust hordozó denevérral.

A nagy fertőzőbetegségek kiindulópontja sok esetben Kína, mert a történelem folyamán kialakult, hogy szinte mindent megesznek, ami nagy veszélyforrás. Ugyanakkor a madarak is hordozói a betegségeknek, és ezeket magukkal szállítják vonulásaik alkalmával.

A 21. században már volt néhány figyelmeztető jel a denevérek fogyasztásával kapcsolatban. Az ebola figyelmeztetett, amely rendkívül sok esetben halálos kimenetelű volt, hogy sürgősen le kellene állni bármilyen kontaktussal a denevérekkel. Egyébként többnyire hasznos állatok, rovarokat eszik a legtöbb fajuk, csak nem kell megenni őket. A madárinfluenza is figyelmeztetés volt, amely szintén sok esetben, sokkal több esetben mint a koronavírus, halálos kimenetelű volt, de a szerencse ezekben az esetekben az volt, hogy az ebola esetében nagyon gyorsan léptek, a madárinfluenza pedig nem terjedt emberről emberre. De a túlsúlyos módon tenyésztett madarak ügyét át kell gondolni.

A koronavírus esetében az a „szerencse”, hogy a halálos kimenetel mindössze 1-2 százalékos. A fertőzés egyénenként más módon súlyos-

¹ http://hadmernok.hu/2012_1_meglecz.pdf 9. o.

² BÖING 355

ságú, és lefolyású betegről függően. Mindezzel azonban nem kellene foglalkoznunk, ha az emberiség betartana néhány egyszerű szabályt, azaz ismerné, hogy egy-egy kultúrában mi ehető, és mi nem. A régi kultúrákban összegyűlt annyi tapasztalat, hogy tudták számukra mi a biztonságos élelem.

3. A zsidó rituális húsfogyasztás

Érdekes módon pandémia még soha nem indult ki növények fogyasztásából, így a növények fogyasztása (leszámítva a mérgező növényeket) teljesen biztonságosnak tekinthető.

Indiában nagyon régi a szarvasmarha³ fogyasztásának a tilalma, amely lehet – ez feltételezés –, hogy még azokból az időkből származik, amikor a különböző himlők váltak emberi betegségekké. Mégis a Közel-Keleten, más rituálé alakult ki, amit viszonylag jól összefoglalva a Biblia ad vissza (Mózes 3. könyve 11. fejezet). Ez 47 igeversben összegzi, hogy mit szabad enni, és még további szabályokat is lefektet a 17. fejezetben.

A szövegből látszik, hogy évszázadok tapasztalata halmozódott fel ezekben a parancsolatokban, és ezeket nagy tiszteletben tartották, bizonyára ezért viszonylag konfúz az a szöveg. Nagyjából 4 kategóriát különböztet meg. A földön élő férgeket (rovarok és nemrovarok, gerincteleneknek mondanánk ma), az emlősöket, a madarakat és a halakat (kétél-tűről nem tesz említést, de feltételezhető, hogy az egyik egyiptomi csapás főszereplője a béka nem számított ehetőnek, és a szalamandrafélék semhiszen mindkettő a földön csúszómászók közé lehet besorolva). Természetesen az ősi szöveg nem követi a mára kiforrott rendszertani osztályozást, azonban én így próbálom bemutatni, mégpedig anélkül, hogy sokat idéznék Biblia a szövegéből, hiszen akit részletesen érdekel a téma könnyen utánanézhethet, sőt az internetes verzióban rá is kereshet egy-egy állatra.

Ami a férgeket illeti, a rendszertan szerint ezek ma a rovarok, teljes a tilalom csak néhány kivétel van: a különféle vándorsáskákat, kövisáskákat, lombsáskákat és ugrósáskákat lehet megenni azoknak is az ugrólábukat. Minden egyéb kisebb, négylábú szárnyas állat „utálatos számotokra”.⁴ Nagyon fontos, hogy minden egység után a szövegben ismételtelen szerepel, hogy azok az állatok utálatosak és tisztátalanok.

³ http://hadmernok.hu/2012_1_meglecz.pdf 94. o.

⁴ <https://szentiras.hu/RUF/3M%C3%B3z11>

A halak ill. vízi élőlények közül azokat a halakat hagyja jóvá, amelyeknek pikkelyeik és uszonyaik vannak.

A madarak közül, ahova érdekes módon a denevéreket is sorolja, vélhetően egybe akarta venni a repülő állatokat a könyv szerzője az olyan madarak fogyasztását tiltja, amelyek ragadozók, vagy dögevők. A kifejezést, hogy ragadozó nem használja, ám az összes felsorolt madár ragadozó vagy mindenevő (mint pl. a strucc).

Az emlősök között szintén a ragadozók tilalma fontos, de ezen kívül van még tilalom bőven, csak a párosujjú patásokat engedélyezi, amelyet a szövegben „egészen kettéhasadt körműeknek” nevez. De még ezek közül se mindegyiket, csak azokat, amelyek kérődznek. Ez azt jelenti, hogy emlősök húsát a birkán, a kecskén és a szarvasmarhán kívül nem is nagyon fogyaszthatták. Viszont a madarak közül a libát, kacsát (a hattyút nem), baromfit fogyaszthatták.

A fejezetben még van egy felsorolás a nem fogyasztható állatokról: ezek a különféle gyíkok, kígyók, rágsálók és rovarrevők.

Ezzel a fejezettel és felsorolással az ókori zsidó nép biztosította önmagát a zoonózisokkal szemben. Nagyon fontos tilalom volt a vér fogyasztásának és az elhullott állatok érintésének tilalma. Ezen kívül azoknál az állatoknál, amelyeket levágtak, fontos volt, hogy az állat ne szenvedjen, és hogy a vére minél gyorsabban folyjon ki. Csak ez volt a kóser, azaz kifogásmentes hús, és csak ilyet volt szabad fogyasztani.

Ezen kívül az egészségvédelem is egészen pontosan volt szabályozva. A betegeket a pap (lévita) vizsgálta meg, és ha a lepra jelét látta, akkor a betegnek el kellett hagynia a falut. Ugyanez vonatkozott egyéb tünetekre, vérfolyásra és hasonlók. Amikor valaki meggyógyult, pl. nem volt igazából leprás, csak úgy tűnt, akkor is a pap vizsgálta meg.

Ezek a szabályok megőrizték a zsidó népet. A világtörténelemben nem ismert olyan fertőző betegség, amely a zsidók közül indult volna.

Nyilvánvaló, hogy ezek a szabályok egy olyan világban voltak használatosak és hatékonyak, ahol sokkal kevesebb húst fogyasztott sokkal kevesebb ember.

4. A halal

Mivel az iszlám vallás nem egy központból irányított, ezért többféle vélemény van arról, hogy mi a halal. Definíció szerint a halal olyan étkezés, amely a szabályok betartásával történik. A kóser étkezés teljesen belefér a halal-féle étkezésbe, azaz a halalt úgy is értelmezhetjük, mint a

kóser étkezés továbbfejlesztett változatát. A tájékozódást valamivel egyszerűbbé teszi, hogy a halal szerint semmi sem ehető, aminek karma van, és valóban a ragadozó állatok esetében legyenek azok madarak, vagy emlősök a ragadozóknak karmai vannak.

Nagyjából ugyanazokat az állatokat ehetik a muzulmánok mint a zsidók. Ezeket nagyjából ugyanazok az elvek szerint is vágják le (hogy a vére gyorsan kifolyjon). Sőt az állat levágásakor el kell, hogy hangozzék Allah neve.

A dúsgazdag Perzsa-öböl menti országokban ezek a szabályok nagyon fontosak, ma is és érvényt is szereznek nekik, ellenben Nyugat-Európában megnehezítik vagy tiltják a halal és kóser vágóhidak működését.

5. A hússal kapcsolatos törvények

Európában ma nagyon szigorú és számos törvény van érvényben a húsokat illetően. Azonban ezeket igyekeznek kijátszani és ez gyakran sikerül is, pl. a fagyasztással, annak idejével, vagy pedig a darálással, amikor a megengedettnél régebbi húst darálnak fel, de már az állattartásban is vannak „trükkök”: GMO-kkal, antibiotikumokkal hizlalják az állatokat⁵ stb. A húskereskedelem tehát egy nehezen kezelhető kérdés. Mindazonáltal megvannak a törvények és a nemzetközi előírások is arról, hogy milyen húsokat lehet forgalmazni. Így sem a jól szabályozott közösségekből, ahol jó törvények vannak, sem a húsokat rítusok szerint kezelő közösségekből nem indul ki járvány.

Véleményem szerint a mostani pandémia legyőzése után sürgősen tárgyalásokat kell Kínával kezdeni, hogy szabályozza a húsfogyasztást, hiszen az tarthatatlan, hogy évtizedenként valamilyen kór induljon ki abból az országból. Kína most már van olyan erős ország, hogy biztonságos húsokat vásároljon, vagy/és termeljen.

Ezen kívül az endémiák figyelése is fontos lenne, hiszen az emberek nagyon sűrűn lakott területeken élnek, és a kínaiak sikere a covid-19 elleni harcban azon múltott, hogy a megfelelő pillanatban zárták le a megfelelő nagyságú területet, így noha tőlük indult ki a világjárvány, nagyjából az összes ország fele (95) előtte van a fertőzöttek számát illetően, méghozzá a nálánál kisebb ill. sokkal kisebb lakosságú országokról van szó.

⁵ Mian N. Riaz, Muhammad M. Chaudry: Halal Food Production. CRC press, Boca Raton London New York Washington, D.C. 2004. 14. o.

A koronavírus járványnak sok tanulsága van, közülük talán a legfontosabb az, hogy a jövőben csak ellenőrzött eredetű húsokat szabad fogyasztani.

Felhasznált irodalom:

BIBLIA, 2014, Revideált Új Fordítás:

3Mózes 11.: <https://szentiras.hu/RUF/3M%C3%B3z11> és (letöltés dátuma 2020 nov. 22)

3Mózes 17.: <https://szentiras.hu/RUF/3M%C3%B3z17> (letöltés dátuma 2020 nov. 22)

BÖING G (szerk). (1990) *Povijest Svijeta, od početka do danas* [Világtörténelem a kezdetektől napjainkig]. Naprijed, Zagreb.

MEGLÉCZ K. (2012): A pandémiák története és kialakulásuk oka in *Hadmérnök*, VII. Évfolyam 1. szám - 2012. március http://hadmer-nok.hu/2012_1_meglecz.pdf (letöltés dátuma 2020 dec. 11.)

RIAZ M. N., CHAUDRY M. M.: *Halal Food Production* [A halal étel előállítása]. CRC press, Boca Raton London New York Washington, D.C. 2004 (https://www.academia.edu/33096101/Halal_food_production_pdf) (letöltés dátuma 2021 márc. 5.)